

-van EKİNİN YAPISI

Erol GÜNGÖRDÜ*

Özet

Çağdaş Türk dili alanında, Oğuz grubundan olan Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen lehçesinde tespit edilen -van (~-pan~ -baŋ) eki, Türk dilinin ekler düzenine sayılı türemeler vermiştir. Nitekim, günümüz Türkiye Türkçesinde -gerek ağızlarda gerekse yazı dilinde- kullanılmakta olan yayvan'la bu sözün Azerbaycan Türkçesi ve Türkmençe biçimleri olan yaypan ve yaybaŋ, taşıdıkları ekler bakımından göze çarpan türemelerdir. Fiilden isim yapan -van (~-pan~ -baŋ) eki, pekiştirmeli fiiller türeten -pa-/pe- eki ile fiilden isim türeten -ŋ ekinin birleşmesiyle oluşmuştur.

Anahtar kelimeler: fiilden isim türeten -van eki, fiilden fiil türeten -pa-/pe- eki, fiilden isim türeten -ŋ eki, yayvan, yaypan, yaybaŋ.

Abstract

In modern Turkish language field, the suffix -van(~baŋ) in Turkey Turkish, Azerbaijan Turkish and Turkmen dialect which belong to Oghuz group, has provided limited derivations for the system of Turkish language's affixes. As a matter of fact, yayvan which is used in today's Turkey Turkish -in both local dialects and in written languages- and yaypan and yaybaŋ which yayvan's Azerbaijan Turkish and Turkmen forms are prominent derivations from the point of affixes. Deverbal nominal suffix -van (~-pan~ -baŋ) has been formed with the combination of -pa-/pe- suffix which derives intensive verbs and deverbal nominal suffix -ŋ.

Key words: deverbal nominal suffix -van, deverbal verbal suffix -pa-/pe-, deverbal nominal suffix -ŋ, yayvan, yaypan, yaybaŋ.

Oğuz Türkçesi alanında, daha doğrusu Türkiye Türkçesi (yazı dili ve ağızlar), Azerbaycan Türkçesi (ağızlar) ve Türkmen Türkçesinde tanıklanan yayvan (~yaypan~yaybaŋ) ilgi çekici bir sözdür. İlgi çekicidir: Yeni Türkiye Türkçesi ek varlığında 'tek örnek' olarak göze çarpan -van eki, yayvan kelimesinde korunmuştur.

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Ü Eğt. Fak., İlköğretim Böl.

Türkiye Türkçesinde *yayvan* şu anlam incelikleriyle kullanılır: *yayvan* 1. ‘açık, geniş, bol, yayılmış’: *yayvan kap*; 2. ‘toplu olmayan, dağınık, perişan’, *yayvanlık* 1. ‘açıklık’; 2. ‘gevşeklik, kayıtsızlık, üzerine iş edinmeme’; 3. ‘dağınıklık, perişanlık’ (*TemTürkS III*, 1476), *yayvan* ‘ağzı geniş, yayvan kap’ (*DS XI*, 4214), *yayvan* ‘biçimsiz, geniş, dağınık’, *yayvan* ‘eğri, eğimli’, *yayvan* ‘sersem’ (*DS XI*, 4213).

yayvan’ın Azerbaycan Türkçesi ağız biçimi olan *yaypan*, -van ekinin yapısını çözümlenmede çok önemli bir veridir: *yaypan* ‘yassı, düz’ (*AzbDL II*, 626) <*yaypa-n<**yaypa-*<**yay-pa-*<**yay-*.

Azb. *yaypan* gibi, Türkiye Türkçesi *yayvan*’ın ara biçimi saydığımız Türkm. *yaybaŋ* ‘geniş, yayvan’: *yayvan gap* ‘yayvan kap’ (*Türkm-TürkS*, 684), *yaybaŋ* 1. ‘geniş, enli’; 2. ‘düz, yassı’ (Çeneli 1986: 81) sözü de -van ekinin yapısına ışık tutar niteliktedir: *yaybaŋ* <*yaypaŋ <* *yaypa-ŋ* <**yaypa-* <**yay-pa-* <**yay-*; krş. Kırg. *caypa-* ‘yassılanmak; baştan başa örtmek, kapamak; geniş sahaya taşımak’, *caypak* ‘yassı, düz’ (*KırgS I*, 193) <**caypa-* <**caypa-* <**cayp-* <**cayp-* ‘yaymak’ <**yay-*, Kzk. *jaypaŋdav* ‘yayvan, basık ve geniş, düzce’ (*Kzk-TürkS*, 153) <*jaypaŋ +*la-v* <*jaypaŋ <*jay-pa-ŋ <**jay-* ‘yaymak’ <**yay-*.

Kırg. *taypaŋ* 1. ‘yayvan, yassı’; 2. ‘dağ yaylası’ (*KırgS II*, 719) <*tay-pa-ŋ <**tay-* ‘kaymak’, Alt. *calbaŋ* ‘eğimli, meyilli’ (*Alt-TürkS*, 61) <*cal-pa-ŋ <**cal-* <**yal-*, krş. *DLT yalpi* ‘yassı, enli, derinliği olmayan’ (*III*, 30) <*yal-pi, Hks. *çaspaŋ* ‘düz arazi’ (*Hks-TürkS*, 84) <* *ças-pa-* <**ças-* ‘sermek, yaymak, dağıtmak’ <**yas-* 1. ‘dağıtmak (asker için)’; 2. ‘çözmek (yayın teli, çadır)’ (*DLT III*, 59-60) kelimeleri, TT *yayvan*, Azb. *yaypan* ve Türkm. *yaybaŋ*’ın ana biçimi olarak tasarladığımız *yaypaŋ*’la gerek yapı gerekse anlam yönünden uyuşur şekillerdir.

YUyg. *oypaŋ*, Türkm. *galbaŋ* sözlerinin de aynı yapıda olduğu anlaşılıyor: YUyg. *oypaŋ* ‘çukur, girin-ti’ (*YUygTS*, 302) <*oypa-ŋ <**oypa-* <**oy-pa-* <**oy-* ‘oymak’; Türkm. *galbaŋ* ‘çıkıntılı, çıkık, öne fırlamış’: *galbaŋ gövüs* ‘çıkık göğüs’ (*Türkm-TürkS*, 220) <*galba-ŋ <**galba-* <**gal-ba-* <**gal-* 1. ‘kalkmak, ayağa kalkmak’; 2. ‘artmak, büyümek, yükselmek, şiddetlenmek’, *galdır* 1. ‘kaldırmak’; 2. ‘artmak, yükselmek’ <**gal-dır-* <**gal-*.

Türkiye Türkçesi ağızlarında *yayvan*’la eş anlamlı şu şekillerle karşılaşırız: *yalvan~yaykan~ yaylan~ yayman* ‘ağzı geniş yayvan kap’ (*DS XI*, 4214), *yalaviç* ‘(kap kacak için) yayvan’, *yalavicirak* ‘(kap kacak için) biraz yayvan’ (*Mers S*, 380) <*yalavic-ı-rak (karşılaştırma eki).

Çağdaş Türk yazı dillerinde ise aynı kavram için şu karşılıklar görülür: Azb. *yastı*, *düz*; Başk. *yalpak*, *yäypäk*; Kzk. *jaypak*, *jalpak*; Kırg. *calpak*; Özb.

yässä, yäpäläk, tekis; Tat. *yalpak*, cäypäk; Türkm. *yalpak*, *yası*; YUyg. *yayma*, *yapilak* (KTLS I, 978-979).

Türkiye Türkçesi ağızlarındaki *yalvan* (yuk.bk.) *yayvan*'la benzeşir: *yalvan* < *yalban < *yalpaṅ < *yalpa-ṅ < **yalpa-* < **yal-pa-* < **yal-*; krş. TT (ağ.) *yalpak* 'yassı, düz, kaygan' (DS XI, 4149) < *yalpa-k < **yalpa-* < **yal-pa-* < **yal-*. Türkm., Başk., Tat. *yalpak*, Kırg. *calpak*, Kzk. *jalpak* sözlerinin kökünde saklanan **yal-* fiili, DLT *yalpı* 'yassı': *yalpı neṅ* 'ağaçtan oyma, enli her cins şey (derinliği olmayan tabak gibi)' (III, 30) sözünde de tanıklanır: *yalpı* < *yal-pı. *yalvan* sözü 1. 'toprağı yüzden hafif surette kazma'; 2. 'derin olmayan sığ yer' (SDD III, 1468) anlamlarıyla da belirir: *yalvan* < *yalban < *yalpaṅ < *yalpa-ṅ < **yalpa-* < **yal-pa-* < **yal-*, krş. Türkm. *yalpak* 'sığ' (Türkm-TürkS, 673) < *yalpa-k < **yalpa-* < **yal-pa-* < **yal-*.

TT -van~Azb. -pan~Türkm.-ban (<-pa+-ṅ) ekinin yapısında yer alan eklerden birisi olan ve pekiştirme bildiren -pa-/pe- eki, daha çok çağdaş Türk dili alanında görülür. Bu ekin, pekiştirilmiş fiiller türeten -p- ekinden (Çağatay 1967: 47-48) eş işlevli -a- eki ile genişlediğini, ek başı ünsüzü p'nin benzeşmeye uğra-yarak b'ye dönüşebileceğini de belirtelim. -pa-/pe- ekli türemelerin bir bölümü şunlardır:

arpal- < *arpa-l-*

Kırg. *arpal-* 'çok yorulmak' (KırgS I, 48) < **arpa-l-* < **arpa-* < **ar-pa-* < **ar-*; bk. *arı-* 'yorulmak, bitap düşmek' (KırgS I, 44) < *ar-ı-* < *ar-*. *ar-* fiilinin birincil uzun ünlülü oluşu, Türkmençe biçimde tanıklanabilir: *ār-* 'yorulmak' (Türkm-TürkS, 31). ETT *ar-* 'yorulmak, yorgun düşmek' (YTarS, 13).

çalpa-

DLT *çalpaş-* 1. 'çarpmak, mücadele etmek, sertleşmek'; 2. 'bir şey kötüleşip pisleşmek' (II, 207) < **çalpa-ş-* < **çalpa-* < **çal-pa-* < **çal-* 'yere çalmak, vurmak, yenmek', *çalpak* 'kir, pislik' (I, 470) < *çalpa-k, *çalpaṅ* 'sıvı çamur' (III, 385) < *çalpa-ṅ, Harz. *çalpa-* 'çapraştırmak' (ME, 110) < **çal-pa-* < **çal-*, fakat *çalış-* 'birbirine çarpmak' < **çal-ı-ş-*, ETT *çalpan-* 'çalkalanmak' (TarS II, 819) < **çalpa-n-* < **çalpa-* < **çal-pa-* < **çal-* 'vurmak, çarpmak, atmak', Gag. *çalpala-* 'çalkalamak, yıkamak' (GagTS, 51) < **çalpa-la-*, TT (ağ.) *çalpala-* 1. 'yoğurt, pekmez vb. şeyleri sulandırarak ezme'; 2. 'çalkalamak (sıvı hk.)' (DS III, 1061), *çalpa-* 'yumurta ile unu çarpmak, kaşıkla çarparak karıştırmak, çalkalamak' (Mers S, 78) < **çal-pa-* < **çal-* 'karıştırmak, yemeği karıştırarak pişirmek'.

çaypa- ~ *çayba-*

Krç.-Malk. *çaypal-* 'dalgalanmak, çalkalanmak' (Krç-MalkTS, 171) < **çaypa-l-* < **çaypa-* < **çay-pa-* < **çay-*, krş. *çayka-* 'çalkalamak, sallamak' < **çay-ka-*

<*çay-, Tel. çayba- ‘çalkalamak’, çaybal-‘dalga çarpmak, vurmak’ (TelS, 13)<*çaypal-<*çaypa-<*çay-pa-<*çay-, krş. çayka- ‘sallamak, silkmek’<*çayka-<*çay-, Alt. çayba- ‘yıkamak, çalkalamak’, çaybal- ‘sallanmak, dalgalanmak’ (Alt-Türk S, 70).

ET yay- ‘sallamak, sarsmak’ (ETG, 310) filinden değişen (ç->y-) çay- için bk. Kırg. çayı- ‘çalkamak, yıkamak’ (KırgS I, 256)<*çay-ı-, Kmk. -Balk. çay- ‘çalkalamak’ (Kmk-BalkS, 15), Özb. çäy- ‘çalkamak’

(Özb-TürkK, 108), Kzk. şay- ‘suyla çalkalamak, suyla temizlemek’ (KzkTS, 309), Kkalp. şay- ay. (Kkalp TTS IV, 515).

ırba-

Alt. ırba- ‘kaçmak, uzaklaşmak’ (Alt-Türk S,88)<*ır-pa-<*ır-; krş. ıra- ‘uzaklaşmak’<*ır-a- (pekiştirme eki)<*ır-;krş. ETT ır- 1. ‘ayrılmak, uzaklaşmak’; 2. ‘ayırarak, uzaklaştırmak’ (Dilçin 1991:612).

kıypa-

Krç.-Malk. kıypa- ‘kesmek, doğramak’ (Krç-MalkTS, 263)< kıy- ‘kesmek, kırpmak’.

sürpe-

Türkm. sürpe- ‘sürekli sürtmek’ (Türkm-TürkS, 593)< sür- 1. ‘(araba) sürmek’; 2. ‘toprağı işlemek’, YTT sür- ‘dokundurarak gezdirmek’ (TemTürkS III, 1240), sürt- 1. ‘dokunarak sürmek, yürütmek’; 2. ‘sert bir şeyi sıkı sıkı oğarak aşındırmak’ (TemTürkS III, 1241)< sür-t-

Şu kelimelerde de -pa-/pe- eki tasarlanabilir: YUyg. salpañ ‘sarkık, sarkmış’ (YUygTS, 339), Tel. salbak ‘sarkık’ (TelS, 94), Alt. salbak ‘sarkık, pörsük, sallantılı’ (Alt-TürkS, 149)<*salpa-<*sal-pa-< sal-. Bk. YUyg. sal- ‘koymak, yerleştirmek, çıkarmak’ (YUyg TS, 339), Tel. sal- ‘salmak, koymak’ (TelS, 94), Alt. sal- 1. ‘koymak, yerleştirmek, salmak’; 2. ‘vurmak’ (Alt-TürkS, 148), Şor. salbak ‘sallanma, salınım’ (ŞorS, 88)<sal- ‘koymak’. sal- için ayrıca bk. ET sal- ‘salmak, bırakmak’ (EDPT, 824b), DLT sal- 1. ‘atmak’; 2. ‘bir şeyle işaret etmek’; 3. ‘göndermek’; 4. ‘götürmek’ (II, 24), salın- ‘sarkmak’ (II, 154)<sal-ı-n-; ETT sal- 1. ‘bırakmak, salıvermek, terk etmek, başıboş bırakmak’; 2. ‘sallamak’ (YTarS, 179), Hks. çaybañ ‘sallantılı, ırgalanan’ (Hks-TürkS,85)<*çayba-<*çay-pa-<çay- ‘yaymak, sermek, serpmek’<ET yay- ‘sallamak, sarsmak’ (ETG, 310).

TT -van~Azb. -pan~Türkm. bañ(<*-pa+-η) ekinin yapısında yer alan -η de Eski Türkçe çağından beri türemelerine tanık olunan bir ektir: KB üstey ‘üstün, galip’ (III, 507)< üste- ‘kazanmak, artmak’, DLT çalpañ ‘sıvı çamur’

(III, 385) < *çalpa- (yuk. bk.), DLT *bürün* ‘dalga’ (Clauson 1967: 24) < *bür-* ‘burmak’, DLT *çivşan* ‘ekşi’ (OTWF I, 337) < *çivşa-* ‘ekşimek’, DLT *yadıñ suw* ‘yayılmış, sığ su’ (III, 372) < *yad-* ‘yaymak’, DLT *üşeñ~yüşeñ taş* ‘düzgün taş’ (Clauson 1967: 24; OTWF I, 337) < *üşe-* ‘kazımak, kazıyarak temizlemek’, ET *yalıñ~yalañ* ‘alev’ (ETG, 308) < *yal-* ‘alevlenmek’, ETT *yalıñ* ‘alev’ (TarS VI, 4238-4241), DLT *yalıñ* ‘çıplak’ (III, 373) < **yal-*, ancak *yalın-* ‘soyunmak’ (III, 85), ETT *yalıñ~yalın* ‘çıplak, üryan, açık, kapsız, örtüsüz’ (TarS VI, 4241-4243), ETT *yalıñ* ‘yalçın, sarp’ (TarS VI, 4238) < **yal-*; krş. DLT *yalt* ‘yalçın, sert’ (III, 7) < *yal-t, *yalım* ‘sarp, dik, yalçın’ (III, 19-20) < *yal-ı-m < **yal-*.

TT *-van~Azb. -pan~Türkm. bañ* (< **-pa+-ñ*) ekinde bulunan, daha doğrusu birleşip kalıplaşan eklerle ilgili örnekler sunduktan sonra, bu ekin ana biçiminin Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türk-mencedeki seslik gelişmesine açıklık getirmek gerekir.

Ek başı ünsüzü *p, y* komşuluğunda ünsüz benzeşmesine uğrayarak *b*’ye değişebilir. Alt., Tel. *çayba-* (< *çaypa-*) örneği tanıklığında (yuk. bk.) Türk.-*bañ* biçiminin böylesi bir gelişmenin ürünü olduğunu ile-ri sürebiliriz: **-pañ* > *bañ*.

Türkiye Türkçesi *-van* eki de aynı gelişmeyi yaşamış olmalıdır. Ancak ek başı ünsüzü olan birincil *p* sesinin Türkmencede *b*’ye, Türkiye Türkçesinde ise *v*’ye gelişmesi, Türkiye Türkçesindeki gelişmenin erkenden başladığına tanıktır. Muharrem Ergin, Türkiye Türkçesindeki *b-v* değişikliğiyle ilgili olarak şun-ları söyler:

“*Kelime içinde b-v değişikliği ise daha Eski Türkçe devrinde başlamış ve daha geniş ölçüde vuku bulmuştur. Batı Türkçesinde kelime içinde ve sonunda gördüğümüz v’lerin çoğu bu şekilde ortaya çıkmıştır: eb>ev, yabız>yavuz, bilebiz>bilevüz, subar->suvar- misallerinde olduğu gibi*” (1972:84).

Gerek yayvan sözünün gerekse *-van* ekinden türemiş başka sözlerin tarihî Türk dili alanında tanıklana- mayışından ötürü, ek başı ünsüzünün Türkiye Türkçesinde *v*’ye gelişmesini tarihlendirmek güçtür. Kâşgarlı’nın açıklamaları, iç ve son seslerdeki *b* ünsüzünün XI. yüzyılda artık Oğuzcada da *v*’ye dönüştüğünü gösterir (DLT I, 31-32). Gerçekten de Eski Türkçe (Kök Türk.) *b* sesinin Eski Türkiye Türkçesinde (XIII.-XV. yüzyıllar) *v*’ye gelişmesini tanımlayan pek çok örnek vardır: ET *bar* > ETT *var*, ET *bar-* > ETT *var-*, ET *bir-* > ETT *vir-*; ET *yabız* > ETT *yavuz*, ET *yablak* > ETT *yavlak*, ET *yalbar-* > ETT *yalvar*, ET *tebi~tebe* > ETT *deve*, ET *ebir-* > ETT *evir-*, ET *tabar* > ETT *davar*; ET *ab* > ETT *av*, ET *eb* > ETT *ev~iv*, ET *seb-* > ETT *sev-*.

Aynı değişme, kimi kiplerin ve ek-filin birinci teklik ve çokluk kişi çekimlerinde kullanılan *ben*, *biz* zamirlerinin ön seslerinde de olmuş, bu

zamirler ekleşme evresinden geçerken *-b->-v-* değişmesine de uğ-rayarak *-van/-ven, -vam/-vem, -vum/-vüm; -vuz/-vüz* şekillerine dönüşmüşlerdir (Korkmaz 1965: 53-65; Korkmaz 1973: 120; Mansuroğlu 1958:76; Timurtaş 1977: 54-55).

Ayrıca iç sesteki *-b->-v-* değişmesine kimi Türkiye Türkçesi ağızlarında da rastlanır: *gavah<kabak, sa-vah<sabah, bava<baba, gurvan<kurban* (Korkmaz 1965: 55).

Bu verilere göre, kesin bir yargıyı sözlendirmemekle birlikte, *-van* ekinin ana biçimi olarak tasarladığı-mız **-paŋ*'ın ön sesinin, Eski Türkiye Türkçesinde *b* üzerinden *v*'ye geliştiğini söyleyebiliriz.

Türkiye Türkçesi ağızlarındaki canlılığı göz önüne alındığında ek sonu ünsüzü *ŋ*'nin, Türkm. *yaybaŋ* sözünde olduğu gibi, TT *yayvan*'da da korunması beklenirdi. Ancak *ŋ* sesinin ağızlarda da korunamayarak *n*'ye gelişebildiğini bildiğimize göre, bu değişmeyi olağan karşılamalıyız. Ergin'e göre *ŋ* sesi, Osmanlı Türkçesinin son devirlerinde yerini *n*'ye bırakmış olmalıdır (1972: 92-93).

Ek sonu ünsüzü *ŋ*'nin Azb. *yaypan* biçiminde *n*'ye değişmesi de beklenen bir gelişmedir.

yayvan'ın kökünde bulunan *yay-* ise, tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde çok yaygın olarak kullanılan bir fiildir: ET *yad-* 'yaymak' (EDPT, 883b), DLT *yad-* 'döşemek, yaymak, sermek' (IV, 724), Kıpç. *yay-* 'yaymak' (KıpçTS, 316), ETT *yay-* 'tahrik etmek, dağıtmak, perişan etmek', *yayın-* 'yayılmak, dağılmak' (TarS VI, 4443), TT (ağ.) *yay-* 1. 'sermek'; 2. 'dağıtmak'; 3. 'duyduğu sözü orda burda söylemek' (DS XI, 4213), YTT *yay-* 1. 'açmak, uzatmak, büyütmek, genişletmek'; 2. 'dağıtmak, saçmak, serpmek, perişan etmek'; 3. 'herkese duyurmak, herkesi haberdar etmek, umuma bildirmek'; 4. 'sermek, döşemek, açmak'; 5. '(hayvanları) merada dağıtıp ayrı ayrı olduğu halde otlatmak'; 6. 'ölü, baygın veya hasta düşürmek, sermek' (TemTürkS III, 1476), Türkm. *yay-* 1. 'sermek, geniş açmak'; 2. 'ifşa etmek, açıklamak' (Türkm-TürkS, 683), Kzk. *jay-* 'yaymak, asmak, sermek' (Kzk-TürkS, 151), Kırg. *cay-* 'sermek, yaymak, asmak (diyelim, kurutmak için çamaşırı); dağıtmak (diyelim, saçları); açmak (diyelim, kitabı)' (KırgS I, 189).

Sözün özü, *yayvan* kelimesinde göze çarpan *-van* eki, ara biçimleri saydığımız Azb. *-pan*, Türkm. *-baŋ* gibi, **-pa-ŋ*'dan gelişmiştir.

Kaynakça

- Ahmet Bican Ercilasun ve diğeri (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Altayca-Türkçe Sözlük* (1999), (hzl.: Emine Gürsoy-Naskali ve Muvaffak Duranlı), Ankara: TDK yayınları.
- Arat, Reşit Rahmeti (1979), *Kutadgu Bilig III: İndeks*, (hzl. Kemal Eraslan-Osman F. Sertkaya-Nuri Yüce), İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları.
- Arıkoğlu, Ekrem (2005), *Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ yayınları.
- Atalay, Besim (1991-1992), *Divanü Lûgat-it-Türk I-IV*, Ankara: TDK yayınları.
- Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti II* (2003), (red. M. Ş. Şireliyev ve M. İ. İslamov), Ankara: TDK yayınları
- Clauson, Gerard (1967), “Eski Türkçe Üzerine Üç Not”, *TDAY-B 1966: 19-37*.
- (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- Çağatay, Saadet (1967), “Pekiştirilen Fiiller”, *TDAY-B 1966:39-50*.
- Çeneli, İlhan (1986), “Türkmen Türkçesi Sözlüğü”, *TDAY-B 1982-1983: 29-84*.
- Derleme Sözlüğü I-XII* (1963-1982), Ankara: TDK yayınları.
- Dilçin, Cem (1991), *Süheyl ü Nev-bahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara: TDK yayınları.
- Divanü Lûgat-it-Türk Dizini* (1972), Ankara: TDK yayınları.
- Erdal, Marcel (1991), *Old Turkic Word Formation I-II*, Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Ergin, Muharrem (1972), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları
- Gabain, A.von (1988), *Eski Türkçenin Grameri*, (çev. Mehmet Akalın), Ankara: TDK yayınları.
- Gagauz Türkçesinin Sözlüğü* (1991), (akt. Abdülmecit Doğru- İsmail Kaynak), Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Karakalpak Tiliniñ Tüsindirme Sözlüğü I-IV* (1982-1992), Nökis: Karakalpakstan Baspası.
- Kenan Koç ve diğeri (2003), *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Akçağ yayınları.
- İ.K. Keleşbayev ve diğeri (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, (terc. Hasan Oraltay-Nuri Yüce- Saadet Pınar), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep, (1965), “Eski Anadolu Türkçesindeki –van/-ven,-vuz/-vüz Şahıs ve Bildirme Eklerinin Anadolu ağızlarındaki Kalıntıları”, *TDAY-B 1964:43-65*.
- (1973), *Marzubân-nâme Tercümesi*, (İnceleme-Metin-Sözlük), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yayınları.
- (2003), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- Mansuroğlu, Mecdut (1958), *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları.

- Necip, Emir Necipoviç (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, (çev. İktil Kurban), Ankara: TDK yayınları.
- Nemeth, Gyula (1990), *Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü*, (çev. Kemâl Aytaç), Ankara: TDK yayınları.
- Ryumina-Sırkaşeva, L. T. ve N. A. Kuçigaşeva (2000), *Teleüt Ağzı Sözlüğü*, (çev. Şükrü Halûk Akalın ve Caştegin Turgunbayev), Ankara: TDK yayınları.
- Tannagaşeva, N. N. Kurpeşko ve Şükrü Halûk Akalın (1995), *Şor Sözlüğü*, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Tavkul, Ufuk (2000), *Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK yayınları.
- Tarama Sözlüğü I-VIII* (1963-1972), Ankara: TDK yayınları.
- TDK *Söz Derleme Dergisi III* (1947), İstanbul:TDK yayınları.
- Tekin, Talât (2000), *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Temel Türkçe Sözlük I-III* (1985), (*Sâdeleştirilmiş ve Genişletilmiş Kâmûs-ı Türkî*), (ilmî kontrol ve redaksiyon: Mertol Tulum), İstanbul: Tercüman gazetesi yayınları.
- Timurtaş, Faruk K. (1977), *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, (Gramer- Metin- Sözlük)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları.
- Tor, Gülseren (2004), *Mersin Ağzı Sözlüğü*, İstanbul: Kitap Matbaası.
- Türkmençe-Türkçe Sözlük* (1995), (hızl. Talât Tekin, Mehmet Ölmez, Emine Ceylan, Zuhâl Ölmez, Süer Eker), Ankara: Simurg yayınları.
- Yaman, Ertuğrul ve Nizamiddin Mahmud (1998), *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu*, Ankara: TDK yayınları.
- Yeni Tarama Sözlüğü* (1983), (diz. Cem Dilçin), Ankara: TDK yayınları.
- Yudahin, K.K. (1988), *Kırgız Sözlüğü I-II*, (çev. Abdullah Taymas), Ankara: TDK yayınları.
- Yüce, Nuri (1988), *Mukaddimetü'l-Edeb*, Ankara: TDK yayınları.

Kısaltmalar

- ağ. : ağız
- Alt. : Altay Türkçesi
- Alt-TürkS : *Altayca-Türkçe Sözlük*
- ay. : aynı anlamda
- Azb. : Azerbaycan Türkçesi
- AzbDL : *Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti*
- Başk. : Başkurt Türkçesi
- bk. : bakınız
- DS : *Derleme Sözlüğü* (→ TDK)
- DLT : *Divanü Lûgat-it-Türk* (→ Atalay)
- EDPT : *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* (→ Clauson)
- ET : Eski Türkçe

ETG	: <i>Eski Türkçenin Grameri</i> (→Gabain)
ETT	: Eski Türkiye Türkçesi
Gag.	: Gagauz Türkçesi
GagTS	: <i>Gagauz Türkçesinin Sözlüğü</i>
Harz.	: Harezmi Türkçesi
Hks.	: Hakas Türkçesi
Hks-TürkS	: <i>Hakasça-Türkçe Sözlük</i> (→Arıkoğlu)
KB	: <i>Kutadgu Bilig</i> (→Arat)
Kırg.	: Kırgız Türkçesi
KırgS.	: <i>Kırgız Sözlüğü</i> (→Yudahin)
Kkalp.	: Karakalpak Türkçesi
KkalpTTS	: <i>Karakalpak Tiliniñ Tüsindirme Sözlüğü</i>
Kmk-BalkS	: <i>Kumuk ve Balkar Lehçeleri Sözlüğü</i> (→Nemeth)
Kök Türk.	: Kök Türkçe
Krç.-Malk.	: <i>Karaçay ve Malkar Türkçesi</i>
Krç-MalkTS	: <i>Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü</i> (→Tavkul)
krş.	: karşılaştırmamız
KTLS	: <i>Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü</i> (→Ahmet Bican Ercilasun ve diğerleri)
Kzk.	: Kazak Türkçesi
KzkTS	: <i>Kazak Türkçesi Sözlüğü</i> (→İ.K. Keleşbayev ve diğerleri)
Kzk-TürkS	: <i>Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü</i> (→Kenan Koç ve diğerleri)
MersS	: <i>Mersin Ağzı Sözlüğü</i> (→Tor)
ME	: <i>Mukaddimetü'l- Edeb</i> (→Yüce)
OTWF	: <i>Old Turkic Word Formation</i> (→Erdal)
Özb.	: Özbek Türkçesi
Özb-TürkK	: <i>Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi Karşılıklar Kılavuzu</i> (→Yaman ve Mahmud)
SDD	: <i>Söz Derleme Dergisi</i>
Şor S.	: <i>Şor Sözlüğü</i> (→Tannagaşeva ve Akalın)
TarS	: <i>Tarama Sözlüğü</i>
Tat.	: Tatar Türkçesi
Tel.	: Teleüt ağzı
TelS	: <i>Teleüt Ağzı Sözlüğü</i> (→Ryumina-Sırkaşeva ve Kuçigaşeva)
TemTürkS	: <i>Temel Türkçe Sözlük</i>
TT	: Türkiye Türkçesi
Türkm.	: Türkmen Türkçesi
Türkm-TürkS	: <i>Türkmençe-Türkçe Sözlük</i>
TürkS	: <i>Türkçe Sözlük</i>
YTarS	: <i>Yeni Tarama Sözlüğü</i>

YTT : Yeni Türkiye Türkçesi (1912-)
yuk. bk. : yukarı bakınız
YUyg. : Yeni Uygur Türkçesi
YUygTS : *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (→Necip)